Я — українець, а ти — росіяночка —

Дружба в нас.

П. Тичина

1. Наприкінці 50-х років мій син ходив ще до дитячого садка. Якось улітку, коли надвечір він повернувся з мамою додому, син попросив мене повести його до парку, що насупроти нашого дому. Я теж щойно повернувся з редакції і не встиг переодягтися в домашнє. Прихопивши з собою свіжі газети, я взяв малого за руку, перейшов вулицю, і ось ми вже на першій бічній алеї парку, де назустріч нам іде поважна людина пенсійного віку. Мій малий тягне мене за руку вперед, поспішаючи до майданчика з гойдалками, гігантськими кроками та іншими дитячими розвагами, не забуваючи засипати мене безнастанними запитаннями: "що?", "для чого?", "чому?", на які я ледве встигаю відповідати стомленим, тихим голосом.

Почувши здалека, що моя дитина лепече по-українському, пенсіонер став уважно дивитися на нас. Сиве волосся на моїй голові видало йому мене за діда, а не батька, і пенсіонер подумав, мабуть, що дід не звертає уваги, а невістка чи зять псують дитину.

Порівнявшись з нами, він спинився й співчутливо каже до мене:

— Зачем вы разрешаете калечить ребенка? Кому этот язык нужен?

Я подивився на нього з жалем і, зраджуючи свою звичку говорити на вулиці по-українському, відповів теж запитанням:

— Скажите, почему вы не лечитесь?

Почуваючи себе при доброму здоров’ї, пенсіонер здивовано вивалив на мене очі.

— Ведь вы же — сумасшедший, — м’яко пояснив я йому, взяв малого знову за руку й пішов. Не оглядаючись назад, я відчував, що старий усе ще стоїть і, дивлячись мені вслід, думає: "Нет, уж если из нас двух кто и сумасшедший, то не я, а этот дед, который, по-видимому, даже потворствует такой глупости. Виданное ли дело — учить мальчика говорить по-украински? И где — в Киеве!"

2. В автобусі, що курсує між заводом "Більшовик" і автовокзалом, я пройшов наперед, до водія, і прошу його спинити машину на зупинці, де автобус спиняється тільки на вимогу:

— Товаришу водію, спиніть, будь ласка, автобус на Народній — мені треба там вийти.

Водій кивнув головою, але молодик, на вигляд технік, а може, й інженер, стоячи поруч водія, каже мені:

— А почему бы это не сказать по-русски: "Товарищ водитель, остановите, пожалуйста, на Народной автобус — мне нужно там выйти"?

— А чого це я маю казати в столищ України не по-своєму: я вдома, а не в гостях.

— А если водитель не поймет по-украински — ведь он может быть и русским, а не украинцем? — не вгамовується молодик.

— Тоді йому треба навчитися хоч розуміти по-українському, якщо вже не говорити, як то годилось би, — сказав я.

Молодик іронічно посміхнувся й по паузі каже, зухвало дивлячись на мене:

— А не пахнет ли это украинским буржуазным национализмом?

— Ні, — відповідаю я, — говорити своєю мовою і поважати мови інших народів — це інтернаціоналізм, а не націоналізм, через що комуністи в Москві говорять російською мовою, в Парижі — французькою, у Варшаві — польською…

— Но ведь здесь же — Киев! — перебиває мене молодик.

— А в Києві — повинні українською.

— Да-а? — чи то здивувався, чи обурився молодик.

— Так! — ствердив я і додав: — А от від ваших запитань не то що пахне, а тхне фашизмом.

— То есть, как это? — тепер уже виразно обурився мій випадковий співбесідник і обернувся до публіки, шукаючи підтримки. Публіка мовчки стежила за нашим словесним двобоєм, одні, можливо, нишком співчуваючи мені, інші, спантеличені моїм категоричним тоном, вагаючись устрявати в суперечку, надто коли я пояснив: — Фашизм починається не з

Бухбнвальда, Освєнціма й Бабиного яру, а з непошани до іншого народу, накидання йому своєї мови, звичаїв, порядків...

Тут автобус підійшов до моєї зупинки, розчинилися двері, і я вийшов, побажавши своєму опонентові завжди й скрізь бути людиною. А він замовк, спантеличено дивлячись на мене: а ну ж згори спустили директиву, щоб у Києві говорити по-українському, а він її прогавив, — що тоді буде? Адже на світі всяко буває!..

3. Якось в останні дні перед Новим роком мені забракувало листівок для новорічних привітань, і я, вийшовши з дому, підійшов на вулиці Леніна в Києві до газетного кіоска купити їх. Кіоскер охоче розклав передо мною кілька зразків, пропонуючи вибрати, але всі листівки були з російським текстом привітання.

— Мені треба — з українським текстом, — сказав я, але таких не було жоднрї. — Як же це так — у столиці України ви не продаєте новорічних листівок українською мовою?

— Було їх трохи, але враз розхапали люди, — байдуже відповів єврей-кіоскер.

— Значить, треба зробити так, щоб таких листівок було не трохи, а багато.

— А що я зроблю, хіба це від мене залежить? — знизує плечима кіоскер. — У мене хоч і мало, та були все ж, а от зайдіть на пошту — там їх зовсім ніколи не буває...

Це я і без нього знаю і тому не повертаюся до поштового філіалу, що майже насупроти кіоску, а думаю, відходячи, куди

б мені ще піти — спробувати дістати листівок з українським текстом. Кіоскер навздогін радить мені:

— А ви спитайте ще в метро: там інколи бувають вони…

Але кіоскера перебиває роздратований голос огрядної жінки з чорнобуркою на плечах. Їй треба свіжий журнал мод, а я затримав її своєю балаканиною про листівки, і вона не може приховати свого обурення:

— Ему нужно непременно на украинском языке, как будто не одинаково, на русском ли, на украинском! Просто куражится от нечего делать! Ну и тип!..

4. Я пробирався в переповненому київському трамваї до виходу й питаю чоловіка, що стоїть мені на заваді:

— Ви зараз виходите?

Літній чолов’яга, на вигляд завмаг або експедитор, обернувся й, побачивши мене в капелюсі й зимовому пальті, людину явно міського типу, питає, утрируючи українську мову, якою я до нього звернувся:

— А куди це ви, дядьку, спішите в городі?

Стримуючи своє обурення, я відповідаю:

— Куди я поспішаю — це моє діло, а вас, щоб не полетіли сторчака від мене, коли виходитиму, поки що тільки питаю.

— Виходжу, — коротко сказав він, діставши відсіч і побачивши, Що тут не покепкуєш з мови, яка йому чомусь не до смаку. Коли ми вийшли на вулицю, я спинив його і сказав:

— Таких, як ви, я нещадно карав би в інтересах вашого ж народу! Ви не можете образити мій народ безглуздим знущанням з його мови, але через поведінку таких суб’єктів, як ви, мій народ складає хибну думку про всіх людей вашої національності!

Він зблід і, поки я не одійшов, стояв і кліпав зніяковілими очима. Може, зараз він уперше в житті замислився, де він живе й з кого намагається кепкувати...

5. Я зайшов до одної з київських бібліотек і попросив дати мені "Анти-Дюринґ" Енгельса. Бібліотекарка пошукала на полицях і чемно каже мені:

— К сожалению, нет сейчас "Анти-Дюринга".

— Та невже "Анти-Дюринг" у вас — тільки в одному примірнику? — здивувався я.

— Нет, почему же — имеется несколько экземпляров, но все они на руках; осталось только два, но они на украинском языке...

— Так мені саме й треба — в українському перекладі.

— Вот как? Пожаалуйста!

І бібліотекарка подала мені новісінький примірник "Анти-Дюринга", все ще не ймучи віри, що я серйозно взяв його для читання. Такого дива вона, очевидно, ще не бачила в Києві...

6. В універмазі на Хрещатику я попросив продавця, гарненьку, чепурно одягнену дівчину, показати потрібну мені річ. Звернувся до неї, як звичайно, по-українському. Хоч людей коло прилавка було небагато і я нікого не випередив чергою, продавець не поспішала обслужити мене. За хвилину я повторив своє прохання, але продавець, як і перше, обминала мене своєю увагою і обслуговувала тих, хто прийшов після мене, але говорив до неї російською мовою. Догадуючись, що спричиняє неуважність продавця до мене, я обурився й зажадав книгу скарг.

— Я не понимаю, что вам, наконец, от меня нужно?! — відповіла, обурюючись і собі, продавець, але не дала ні потрібної мені речі, ні книги скарг.

— Покличте, хто у вас тут старший! — категорично сказав я, але нашу розмову на високих тонах уже почула друга, старша віком продавець, яка, перепросивши й намагаючись зі мною сяк-так говорити по-українському, швидко задовольнила мої нескладні вимоги. Я подякував їй і, не вимагаючи більше книги скарг, поволі одійшов убік оглянути виставлений напоказ крам. Старша продавець пошепки картала свою нерозважну подругу:

— Ты думаешь, если он говорит по-украински, так это обязательно с колхоза приехал. А если он из ЦК или Совета Министров — ведь там тоже такие бывают, — или, еще хуже, из Канады, а то из США? Ты подумала, что может получиться? То-то же!..

Не знаю, чи подумала далі про це гарненька продавець, але я задумався: а що, коли б справді побачив ці сцени хтось із ЦК КПУ чи Ради Міністрів УРСР — що тоді було б?..